

VIEWPOINTS AND PERCEPTIONS OF PARENTS ABOUT THE CONCEPT OF 'GOOD CITIZEN', 'GOOD CITIZENSHIP' EDUCATION IN FAMILY AND AT SCHOOL

İlker DERE

Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, idere@konya.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0993-7812

Nurgül KIZILAY

Dokt. Öğr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, nurgulkzly02@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1889-7461

Sevim ALKAYA

Öğretmen, Işık Okulları, sevim.alkaya26@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5202-9388

Received: 30.09.2017

Accepted: 10.12.2017

ABSTRACT

Raising a 'good citizen' is one of the most important purposes of states. Hence, schools are the most important institutions in citizenship education. Since citizenship education covers in-class and out-class activities, teachers have a crucial role in the success of education process. Citizenship education starts in families, so parents are also responsible for citizenship education. Since previous studies which were done other scholars mostly focused on opinions of teachers and students rather than parents, this study aimed to contribute parents' opinion to the field. In this study, phenomenological research design was utilized, and also the data collected by semi-structured interview form. The working group consisted of the 16 parents of middle school students who are studying in provinces of Istanbul and Adiyaman in Turkey. These shown that student's parents want to raise good citizens for both country and community. They also have emphasized that a 'good citizen' has good behaviors such as protecting public properties, obeying rules and laws, making good relationships with their families and other people, serving in the army, paying taxes and helping others. According to the parents, both teachers and parents have common responsibilities in raising of the children as good citizens. Based on these conclusions, it can be concluded that teachers and parents need to do more work together in the process of raising 'good citizen'.

Keywords: Good citizen, citizenship education, middle school, parent, teacher.

‘İYİ VATANDAŞ’ KAVRAMI, AİLEDE VE OKULDA ‘İYİ VATANDAŞLIK’ EĞİTİMİ HAKKINDA VELİLERİN GÖRÜŞLERİ VE ALGILARI

ÖZ

İyi bir vatandaş yetiştirmek, devletlerin en önemli amaçlarından biridir. Bu nedenle, okullar vatandaşlık eğitiminde en önemli kurumlardır. Bu vatandaşlık eğitimi, sınıf içi ve sınıf dışı faaliyetleri kapsadığı için öğretmenler eğitim sürecinin başarısında çok önemli bir role sahiptir. Ancak vatandaşlık eğitiminin başladığı yer ailedir, bundan dolayı veliler de vatandaşlık eğitiminden sorumludur. ‘İyi vatandaş’ kavramını ele alan önceki çalışmalarda genellikle ebeveynlerden ziyade öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerine odaklandığı için bu çalışma ebeveynlerin görüşleriyle alana katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada fenomenolojik araştırma tasarımı kullanılmış ve yarı yapılandırılmış görüşme formuyla veriler toplanmıştır. Çalışma grubu, İstanbul ve Adıyaman illerinde okuyan 16 ortaokul öğrencisinin velisinden oluşmaktadır. Araştırmanın sonuçları, öğrenci velilerinin hem ülke hem de toplum için iyi vatandaşlar yetiştirmek istediğini göstermektedir. Ayrıca onlar, iyi bir vatandaşın kamu mallarını koruma, kurallara ve yasalara uyma, ailesi ve diğer insanlarla iyi ilişkiler kurma, askere gitme, vergi ödeme ve başkalarına yardım etme gibi iyi davranışlara ve niteliklere sahip olması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Dahası, velilere göre hem öğretmenler hem de ebeveynler, ‘iyi vatandaş’ yetiştirme sürecinde ortak sorumluluğa sahiptir. Bu sonuçlara dayanarak, ‘iyi vatandaş’ yetiştirme sürecinde öğretmenlerin ve velilerin birlikte daha fazla çalışması gerektiği sonucuna varmak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: İyi vatandaş, vatandaşlık eğitimi, ortaokul, veli, öğretmen.

EXTENDED SUMMARY**Introduction**

Raising a 'good citizen' is one of the most important purposes of states. In order to raise good citizens, the role of schools is crucial and cannot be ignored. Hence, schools play a crucial role in order to raise good citizens. Since education of 'good citizen' covers in-class and out-class activities, teachers have an important role in this process. In addition to teachers' contribution, family environment is the baseline of raising good citizen, so parents are responsible as well.

When the literature is reviewed, it is seen that there are many inquiries about citizenship education. The qualities of good citizen in these studies referred as obeying rules, helping others, actively participating in society, respecting for others, voting in elections, avoiding destructive and excessive actions and being patriotic. When studies on citizenship education in the world and Turkey are compared, it is seen that behavior that nations expect from good citizens are quite similar.

In spite of these significant studies which were done in Turkey and around the world, lack of family involvement and their opinions on good citizenship have not been sufficiently researched in these studies, which is an important deficiency. Among these studies, Prior (1999) has only researched parents' opinions about concept of 'good citizen'. The research is based on viewpoints of teachers and students as well. Similarly, parents' opinions on citizenship education is also limited in Turkey. There are only two studies that researched parents' perceptions on citizenship education. The first study was conducted by Ersoy (2012) and the other done by Kus, Ozturk, and Elvan (2014). However, parents' opinion on the concept of good citizen was not studied in these articles. Therefore, the purpose of this paper is to unearth the opinion of parents of secondary school students in regards to the concept of 'good citizen', good citizenship education in family and school.

Method

In this study, phenomenological research design which one of the qualitative research methods was utilized. As it is known, phenomenological research design is used to identify human experiences regarding a phenomenon which is described by participants (Creswell, 2003; Creswell, 2015). Since the study aims to uncover experiences and viewpoints of parents about concept of 'good citizen' and citizenship education in family and school, phenomenological research design fits very well with the purpose of the study.

The working group the study consisted of 16 (8 males, 8 females) parents of middle school students. While some children (8) are studying at a public school in Adiyaman, others (8) are studying at a private school in Istanbul. The working group was selected to the criterion sampling method which is one of the purposive sampling methods. Parents who have different educational and economical features from each class level (4-7

grades) was selected, so to compare two parent groups. Lastly, the codes were used instead of the real names of the parents to protect privacy of the participants.

Data Collection Tool

In regard to research method, phenomenological interview which is very useful for obtaining personal opinion and experiences of the participants was utilized. The phenomenological interview consists of three parts: Focusing on the life history, the details of experiences, and the reflection on the meaning of the data. In other words, the phenomenological interview focuses on the experiences and the meanings of data provided by participants by open-ended questions (Seidman, 2006).

Data Analysis

Students parents were interviewed with open-ended questions related to concept of 'good citizen', citizenship education in family and school in order to collect detailed data. All interviews were recorded by a voice recorder and then all recordings were transcribed. First, all raw data were read carefully to acquire general idea, and then some irrelevant statements related to phenomenon were extracted and same statements were combined, and finally the transcribed data were analyzed with phenomenological data analysis. Later, clusters of themes from the data were figured out. Finally, themes and results were analyzed and interpreted (Creswell, 1998; Woods, 2006).

To ensure the validity and reliability of the data analysis transcriptions were first evaluated independently by three investigators. Then, the codes, categories and themes determined by the three researchers were combined. Lastly, the combined data were analyzed and interpreted.

Conclusion, Discussion and Suggestions

Having interviewed with parents, researchers then analyzed the collected data with content analysis technique. At the end of the analysis, three themes were figured out; parents' perceptions on the concept 'good citizen', citizenship education in family and citizenship education in school.

Research results have shown that parents want to raise their children as a 'good citizen', both for the country and community. They have also emphasized that a 'good citizen' should has good behaviors such as protecting of commonwealth, respecting to people, protecting of nature and obeying rules (law). These findings are consistent with some other research findings (Dyneson, Gross & Nickel, 1988; Prior, 1999; Alazzi, 2009; Yesilbursa, 2015 and Kizilay, 2015). The contribution of the characteristics of a good citizen to the society has been pointed out in these studies.

According to the parents, the most important reason for raising a 'good citizen' is to prevent terrorism and chaos against the country and society and to help children become useful individuals. In this regard, a great deal of duties and responsibilities fall to the family in raising good citizens. In this process, the most important

responsibility of parents is to be a role model to children in order for them to get adopt good behavior and habits, and to teach them social rules. However, the parents face some significant issues in raising 'good citizen'. Parents are struggling with major difficulties such as having an unfavorable social circle, inappropriate behavior of familiar people, the television and internet addiction. Ersoy (2012) in her research found similar problems that the families face while rearing their children.

Additionally, it has been determined that the parents do not have sufficient knowledge about citizenship education in the school. Nonetheless, they have commented about teachers' responsibilities in raising 'good citizen'. According to them, teachers should have various responsibilities such as being fair to students, considering of the students' personal characteristics and making good connections with parents.

Furthermore, the parents generally think that both teachers and parents have common responsibilities in raising children as good citizens. These results have been discussed in other studies as well. While Fry & O'Brien (2015) pointed out that teachers have some important responsibilities, Keles and Tonga (2014) mentioned that families play more effective roles than teachers in terms of raising children as good citizens. Guven, Tertemiz and Bulut (2009) underscored the importance of cooperation of the family, the close environment and teachers. Based on these results, it can be concluded that teachers and parents need to work together in the process of raising good citizens.

Based on these results, some suggestions can be made. The opinions and perceptions of the parents should be further investigated on citizenship education. These studies might provide very meaningful results in terms of understanding features which considered to be important by parents while they raise their children as good citizens.

GİRİŞ

Günümüz dünyasında yaşanan anlaşmazlıklar, gerilimler, siyasi krizler ve savaşlar gün geçtikçe barışın önemini daha da artırmaktadır. Aslında barışın sağlanabilmesi için insanların ortak değerlerde birleştirilmesi gerekmektedir. Bu görev ise 'iyi vatandaş' yetiştirmek isteyen devletlere düşmektedir. Bilindiği gibi iyi bir vatandaş, doğmaz; yetiştirilir. Buradaki önemli soru, iyi vatandaşları kimin nasıl yetiştireceğidir. Aslında Aristo ve Platon'un da tartıştığı gibi vatandaş eğitimi rejim türüyle alakalıdır. Örneğin; demokrasilerde özel bilgi, yetenek ve karakterlere sahip vatandaş yetiştirmek önceliklidir (Galston, 2001: 217). Çünkü demokratik toplumlarda, öğrencilerin kapasiteleri ve topluma adanmışlık duygularını geliştirmek, etkili ve demokratik vatandaşlık için en önemli ölçütlerdir (Westheimer & Kahne, 2004: 1).

Devletler, 'iyi vatandaş' yetiştirmeye önem vermesine rağmen hem sosyal bilimciler hem de politikacılar, 'iyi vatandaş'ın tanımı konusunda uzun yıllardır tam olarak bir anlaşmaya varamamışlardır (Parker & Jaromilek, 1984:10). Bu anlaşmazlıklara rağmen alanyazında çeşitli 'iyi vatandaş' tanımları bulunmaktadır. Bazı tanımlara göre 'iyi vatandaş'; bir demokrasi gönüllüsü olarak fırsat eşitliği ve özgürlük kavramlarına kendini adayandır. Bazılarına göre ise 'iyi vatandaş' olmak, oy vererek, protesto ederek ve kampanyalarda çalışarak politik yaşamın bir parçası olmaktır (Westheimer & Kahne, 2004). Ayrıca 'iyi vatandaş' kavramının tanımına ilişkin önemli nitelikler, dünyada konuyla ilgili yapılan çalışmalarda (Alazzi, 2009; Martin, 2008; Chiodo & Martin, 2005; Pflieger & Weston, 1953) öne çıkmaktadır. İlgili özelliklerden bazıları şunlardır;

- Kurallara uymak
- Başkalarına yardım etmek
- Topluma aktif şekilde katılmak
- Başkalarına saygılı olmak
- Oy kullanmak
- Güncel sorunların farkında olmak
- Demokratik bir toplumda sabırlı olmak
- Karışık durumlarda hoşgörülü olmak
- Kişisel ve toplumsal ihtiyaçlar arasında ilişkiler kurmak
- Yıkıcı ve ölçsüz eylemlerden uzak durmak
- Çözümler üretmek
- Vatanını sevmek

İlgili çalışmalara göre 'iyi vatandaş'ın en önemli nitelikleri arasında; başkalarına yardım etme, yasalar uyma, başkalarına saygılı olma ve toplum için çalışma yer almaktadır. Yani tanımlarda daha çok 'iyi vatandaş'ın toplumsal yönlerine vurgu yapılmıştır.

Bu özelliklerin kazandırılması ve iyi vatandaşların yetiştirilmesinde bazı önemli basamaklar vardır. İyi vatandaşın yetiştirilmesinde ilk önemli görev aileye düşmektedir. Çünkü çocuklar, ilk olarak sivil ve ekonomik manada aktif

oldukları ailelerinde yetişirler. Herkesi ilgilendiren vatandaşlık konuları ve sorunlarını ebeveynleriyle konuşurlar. Ebeveynler, çocuklarının bu tecrübelerini izleyip onları desteklerler (Kahne & Spote, 2008: 751). Ayrıca çocuklar, toplumun normları, değerleri, toplumsal yaşamın gerektirdiği tutum ve davranış özellikleri önce aileden; daha sonra sosyal çevreden öğrenirler (Yaşar ve Çengelci, 2012; Ereş, 2015). Diğer bir ifadeyle aile, ilk sosyal grup ve sosyalleşmenin temel birimi olduğu için vatandaşlık eğitiminin başladığı yerdir (Quisumbing, 2002: 4).

Diğer yandan aile ve sosyal çevreden sonra çocuklar, okullarda demokratik davranma, sosyal duyarlılık, etkili ve yapıcı etkileşim ve eleştirel düşünmeyle ilgili bilgi, beceri ve tutumları (European Commission/EACEA/Eurydice, 2017) öğrenirler. Aynı zamanda öğrencilerin okulda; hak, adalet, kanun yapma, hükümet, demokrat şekiller, konuşma özgürlüğü, medya, gönüllülük, sürdürülebilir gelişme, çalışanlar ve işverenler, çeşitlilik ve evrensel toplum gibi kritik düşüncelerini sağlayan kavramları okullarda öğrendikleri de bir gerçektir (Pykett, 2010: 621). Ancak birey okul sürecinde aileden tamamen soyutlanmaz. Çünkü birey, ailede aldığı ilk eğitimi okula taşır (Holden, 2004). Yani okul ve aile, 'iyi vatandaş' eğitiminin birbirini destekleyen iki önemli kurumudur. Ancak ailede 'iyi vatandaş' eğitimi daha çok informal kurallarla sürdürülürken, okulda formal bir çerçevede yürütülür.

Formal kurallar çerçevesinde okullarda 'iyi vatandaş' yetiştirme çalışmaları, dünyada olduğu gibi (özellikle Amerika Birleşik Devletleri) Türk eğitim sisteminde de önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'de bu konudaki çalışmalar daha çok vatandaşlık eğitimi kapsamında yürütülmektedir. İlgili çalışmalarda çeşitli yöntemlerle öğrencilerden, öğretmenlerden, öğretmen adaylarından ve -nadir de olsa- velilerden alınan görüşlere yer verilmektedir. Bu çalışmalara bakıldığında (Güven, Tertemiz ve Bulut, 2009; Mısırlı-Özsoy, 2010; Ersoy, 2012; Baba, 2012; Kılınç ve Dere, 2013; Yeşilbursa, 2015; Kızılay, 2015) Türkiye'de 'iyi vatandaş' olmanın bazı nitelikleri ön plana çıkmaktadır:

- Mantıklı karar alabilme
- Güçlü iletişime sahip olma
- Erdemli ve ahlaklı olma
- Çevreye ve sorunlara duyarlı olma
- Sorumluluk alma
- Haklarını bilme ve kullanma
- Vatansöver olma

Dikkat edilirse yukarıda verilen nitelikler, daha önce dünyada 'iyi vatandaş' kavramıyla ilgili dünyada yapılan diğer çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği görülecektir. Aslında hem dünyada hem de Türkiye'de yapılan çalışmalarda ortaya çıkarılan bu özellikler birleştirildiğinde 'iyi vatandaş' kimdir sorusunun cevabı da ortaya çıkmaktadır. Buna göre iyi vatandaş; yasalara uyan, başkalarına yardım eden, topluma aktif şekilde katılan, erdemli, ahlaklı, saygılı ve vatansöver bir bireydir.

Dünyada ve Türkiye’de yapılan bu önemli çalışmalarda göze çarpan en önemli eksiklik, ailelerle yapılan çalışmaların azlığıdır. İlgili alanyazın tarandığında, dünyada ‘iyi vatandaş’ kavramının aileler tarafından nasıl algılandığı araştırılan çalışmayı Prior’ın (1999) yaptığı görülmüştür. Bu çalışma, ayrıca öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşmelerine dayanmaktadır. Türkiye’de ise vatandaşlık eğitimi kapsamında velilerin görüşlerine yer veren ilk örnekler, Ersoy (2012) ve Kuş, Öztürk ve Elvan (2014) tarafından yapılmıştır. Ancak bu çalışmalarda velilerin ‘iyi vatandaş’ kavramı ve eğitimi konusunda görüşlerine başvurulmamıştır. Buradan yola çıkarak bu çalışmanın amacı, velilerin ‘iyi vatandaş’ kavramı, ailede ve okulda ‘iyi vatandaş’ yetiştirme süreci hakkında düşüncelerini ve algılarını tespit etmek olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda bazı alt araştırma soruları belirlenmiştir:

- Ebeveynlerin 'iyi vatandaş'ın nitelikleri ve davranışları hakkındaki algıları nasıldır?
- Ailede 'iyi vatandaş' yetiştirme konusunda anne babaların sorumlulukları nelerdir?
- Ebeveynler, ailede 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecinde tür zorluklarla karşılaşmaktadır?
- Ebeveynlere göre okulda 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecinde öğretmenlerin sorumlulukları nelerdir?

YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik araştırma tasarımına göre yapılmıştır. Bilindiği gibi fenomenolojik araştırma tasarımı, katılımcılar tarafından tasvir edilen bir fenomenle ilgili insan deneyimlerini tanımlamak için kullanılır (Creswell, 2003:17; Creswell, 2015). Araştırma, Türkiye’de yaşayan ebeveynlerin ‘iyi vatandaş’ kavramı, aile ve okulda vatandaşlık eğitimi hakkındaki deneyim ve görüşlerine odaklandığı için fenomenolojik araştırma tasarımı seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan fenomenolojik görüşme kullanılmıştır. Bu görüşme türü; yaşam öyküsü, deneyimin ayrıntıları ve verilerin anlamı üzerine düşünmeye odaklanma olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Başka bir deyişle, fenomenolojik görüşme, katılımcılardan açık uçlu sorularla toplanan verilerin anlamlarına ve deneyimlere odaklanır (Seidman, 2006: 15-19).

Verilerin Analizi

Velilerle yapılan tüm fenomenolojik görüşmeler kaydedilmiş ve daha sonra yazılı hale getirilmiştir. Ardından Creswell (1998: 280-283) ve Woods (2006: 25-36) tarafından önerilen içerik analizi süreci takip edilmiştir. Öncelikle tüm ham veriler genel bir fikir edinmek için dikkatlice okunmuş ve fenomenle ilgili bazı ilgisiz ifadeler çıkarılmıştır. Ardından aynı ifadeler bir araya getirildikten sonra verilerden ortaya çıkarılan tema kümeleri belirlenmiştir. Finalde ise temalar ve sonuçlar analiz edilerek yorumlanmıştır. Ayrıca ilgili bölümlerde ulaşılan bulguları güçlendirmek için alıntılar kullanılmıştır.

Geçerliliği ve güvenilirliği sağlamak için elde edilen veriler, öncelikle üç araştırmacı tarafından bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Ardından araştırmacıların belirlediği kod, kategori ve temalar birleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, İstanbul (8 kişi) ve Adıyaman (8 kişi) illerinde ikamet eden 16 (8 erkek, 8 kadın) ortaokul velisinden oluşmaktadır. Adıyaman'daki velilerin çocukları bir devlet, İstanbul'daki velilerin çocukları bir özel okulda okumaktadır. Çalışma grubu, amaçlı örneklem yöntemlerinden uygun ölçüt örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Bu kapsamda çalışmaya ortaokul kademesinin her sınıfı (5-7. sınıflar) için farklı eğitim ve ekonomik şartlara sahip iki veli belirlenmiştir. İki ilin seçilme sebebi ise Türkiye'nin iki farklı coğrafyasında yaşayan ve farklı eğitim ve ekonomik şartlara sahip olan velilerin görüş ve algılarını karşılaştırmaktır. Çalışmaya gönüllü olarak katılan ebeveynlerin bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Grubuna Ait Bilgiler

Takma İsim	Yaş	Ebeveyn	Eğitim	Şehir	Gelir (TL)
V1	25	Abi	Lisans	Adıyaman	500-1000
V2	40	Baba	Lisans	Adıyaman	2000-5000
V3	32	Anne	İlkokul	Adıyaman	0-500
V4	33	Baba	İlkokul	Adıyaman	1000-2000
V5	30	Anne	İlkokul	Adıyaman	0-500
V6	42	Baba	Yüksek lisans	Adıyaman	2000-5000
V7	33	Anne	İlkokul	Adıyaman	0-500
V8	35	Anne	İlkokul	Adıyaman	0-500
V9	46	Anne	Lise	İstanbul	500-1000
V10	48	Baba	Lise	İstanbul	2000-5000
V11	45	Baba	Lisans	İstanbul	+5000
V12	44	Anne	Lisans	İstanbul	+5000
V13	36	Anne	Lisans	İstanbul	+5000
V14	41	Baba	Lisans	İstanbul	+5000
V15	58	Anne	Lisans	İstanbul	+5000
V16	65	Büyükbaba	Lisans	İstanbul	+5000

Çalışma grubunda 8 anne, 6 baba, birer büyükbaba ve abi bulunmaktadır. Katılımcıların eğitimi durumu; 8 lisans, 5 ilkokul, 2 lise ve bir yüksek lisans mezunu şeklindedir. Katılımcıların en küçüğü 25 (Abi), en büyüğü ise

65 (büyükbaba) yaşındadır. Gelir düzeyi olarak ise 0-500 TL arasında 3 kişi, 500-1000 TL arasında 2 kişi, 1000-2000 TL arasında 1 kişi, 2000-5000 TL arasında 3 kişi, 5000 TL ve üzerinde ise 6 kişi bulunmaktadır. Görüldüğü gibi katılımcılar, eğitim, yaş ve gelir düzeyi bakımından oldukça farklı kişilerden oluşmaktadır. Kişisel bilgilerin gizliliği ve araştırma etiği uyarınca velilerin gerçek isimlerinin yerine kodlar kullanılmıştır.

BULGULAR

Velilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bütün veriler, içerik analizine tabii tutularak analiz edilmiştir. Analizler neticesinde 'iyi vatandaş' kavramına ilişkin velilerin algıları, ailede ve okulda 'iyi vatandaş' eğitimi olmak üzere üç temaya ulaşılmıştır. Ayrıca bulgular değerlendirilirken çeşitli sosyo-ekonomik düzeye sahip insanların düşünceleri ve algıları arasındaki farklılıklar ve benzerliklere de yer verilmiştir.

'İyi Vatandaş' Kavramı Hakkında Velilerin Algıları

'İyi vatandaş' kavramına ilişkin bulgular, 'iyi vatandaş'ın nitelikleri ve davranışları ile 'iyi vatandaş' yetiştirmenin önemi olarak iki başlık altında incelenmiştir.

İyi Vatandaş'ın Nitelikleri ve Davranışları

Çalışma kapsamında görüşülen veliler, ilk olarak 'iyi vatandaş'ın sahip olması gereken niteliklere ve davranışlara vurgu yapmışlardır. Aşağıdaki tabloda yer verildiği gibi, 'iyi vatandaş'tan beklenen en önemli davranışlar arasında kamu malını korumak, insanlara saygılı olmak ve doğayı korumak yer almaktadır. Bunun yanında aile ve çevreyle iyi ilişkiler geliştirmek, kurallara uymak, değerlere sahip çıkmak, askere gitmek ve terörden uzak durmak da üzerinde durulan önemli hususlar olmuştur.

Tablo 2: 'İyi Vatandaş'ın Nitelikleri ve Davranışları

<i>Nitelikler ve Davranışlar</i>	<i>Frekans</i>
Kamu malını korumak	10
İnsanlara saygılı olmak	9
Doğayı korumak	8
Aile ve yakın çevreyle iyi ilişkiler geliştirmek	6
Kurallara uymak	5
Değerlere sahip çıkmak	5
Vergi ödemek	4
Askere gitmek	3
Terörden uzak durmak	3
Başkalarına yardım etmek	3
Oy kullanmak	2
Hak ve sorumluluklarının farkında olmak	2

Tabloda özetlendiği gibi veliler, 'iyi vatandaş'ın davranışlarının toplumsal yarara hizmet etmesi gerektiğine inanmaktadır. Çünkü en çok vurgulanan kamu malı korumak da dâhil bütün davranışlar, sosyal düzenin devamına yönelik beklentilerdir. Nitekim Veli 1, tabloda yer verilen davranışları özetleyerek iyi bir vatandaştan beklentilerini şu sözlerle açıklamıştır:

İyi vatandaş, toplumda paylaşımcı olan, insan haklarına saygılı olan, devlete olan görevlerini yerine getirendir. Yani devlete dediğimiz vergi vermek, askerlik yapmak, seçme ve seçilme hakkında olduğu zamanda yerine getirmek... Kamu malına zarar vermez, aksine onu korur. Ayrıca o hata yapan insanları uyarır, gerekirse polise bildirir.

Görüldüğü gibi Veli 1, diğer velilerden farklı olarak 'iyi vatandaş'ın daha duyarlı olması gerektiğine inanmaktadır. O, yalnızca kişisel sorumlulukları yerine getirmeyi değil, aynı zamanda hata yapan insanları uarmayı ve gerekirse polisi aramayı da beklediği davranışlar arasına dâhil etmiştir. Bu yönüyle 'iyi vatandaş'ın aynı zamanda aktivist bir kişiliğe sahip olması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Veli 6 ise günlük hayattan örnek vererek iyi bir vatandaşın sergilemesi gereken davranışları şöyle açıklamıştır:

İyi bir vatandaş, çöp atmaz, sırasını bekler, başkalarının haklarına saygı gösterir, toplu taşımada kendi koltuğunu hamile ve yaşlı insanlar için verir, devlet malını korur, hiçbir kaynağı boşa harcamaz ve hiçbir illegal örgüte katılmaz. İyi vatandaşlar olabilmek için bunlar çok önemlidir.

Veli 6, günlük hayatta önemsiz gibi görünen ancak düzenin önemli parçası olan ayrıntılara dikkat çekmektedir. Öncelikle kaynakları boşa harcamak, 'iyi vatandaş'a yakışan davranışlar değildir. Bunlar ve diğer davranışlar arasındaki hassas dengenin kopması, öğrencileri illegal örgütlere üye olmaya kadar götürebilmektedir. Öte yandan Veli 9, 'iyi vatandaş'ın özelliklerini vatan kavramıyla ilişkilendirerek şu şekilde detaylandırmıştır:

İyi vatandaş, bayrağına sahip çıkan kişiler diye düşünüyorum çünkü zaten içinde vatan var kelimenin. Çevreye duyarlı ve saygılı olan, ülkemizin geçmişini bilen, nerelerden dönen kazandığımız savaşları bilen, ülkeyi seven kişi benim için tam bir 'iyi vatandaş'tır.

Veli 9, içinde yaşadığı toprağı bütünüyle sahiplenen ve ona değer veren bir kişiyi 'iyi vatandaş' olarak görmektedir. Ayrıca Veli 2, 'iyi vatandaş'ın öncelikle kendi kişiliğine değer vermesi gerektiğini çünkü ancak kişiliği oturmuş bir kişinin topluma yararlı olacağını düşünmektedir. Son olarak Veli 8, 'iyi vatandaş'ın bağımlılıklardan uzak duran, ayrımcılık yapmayan, sorumluluk alan ve kendini üstün görmeyen kişilik özelliklerine sahip olması gerektiğini dile getirmiştir. Veli 2 ve Veli 8, diğer velilerden farklı olarak 'iyi vatandaş'ın sahip olması gereken kişisel özelliklere vurgu yapmışlardır. Bu durum, 'iyi vatandaş'tan beklenen davranışların belirlenmesinde toplumsal özelliklerin yanı sıra kişisel özelliklerin ölçüt olduğunu göstermektedir.

Tablo 1'de çalışmaya çeşitli sosyo-ekonomik düzeye sahip insanların katıldığını gösteren bilgilere yer verilmiştir. Bu özellikler göz önünde bulundurularak sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve yüksek olan velilerin 'iyi vatandaş' nitelikleri ve davranışları konusundaki düşünceleri karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak iki veli grubunun da görüşlerinin neredeyse birebir aynı olduğu görülmüştür. Gerek Adıyaman'ın Kâhta ilçesinde yaşayan veliler gerekse İstanbul'un Kadıköy ilçesinde ikamet eden veliler, 'iyi vatandaş'tan benzer davranışları beklemektedir. Bu durum, Türkiye'nin iki farklı coğrafyasında sosyo-ekonomik düzeylere sahip insanların 'iyi vatandaş' ölçütlerinde birleşebildiklerini ortaya koymasından önemlidir.

Bu başlık altında yer verilen veli görüşleri birleştirildiğinde 'iyi vatandaş'ı şu şekilde tanımlamak mümkündür: Kamu malını koruyan, insana ve doğaya saygılı olan, sorunların çözümünde aktif rol alan, toplumsal ve yasal kurallara uyan, ayrımcılık yapmayan ve yasadışı örgütlere katılmayan kişiye 'iyi vatandaş' denir. Daha kısa ifadesiyle 'iyi vatandaş' demek, yaşadığı topluma faydalı insan demektir.

'İyi Vatandaş' Yetiştirmenin Önemi

İyi vatandaş'ın nitelikleri ve ayırt edici davranışları açıkladıktan sonra 'iyi vatandaş' yetiştirmenin önemi sorgulanmıştır. Velilere göre; 'iyi vatandaş' yetiştirmenin en önemli gerekçesi, terörizm ve kargaşaya imkân vermeyecek, ülkesine ve toplumuna yarar sağlayacak insanlar yetiştirmektir. Burada terörle ve kargaşayla ilişki kurulması, iki gerekçeyle açıklanabilir. Genel sebep, Türkiye'de son yıllarda PKK ve İŞİD (DAEŞ) gibi terör örgütlerinin ülke genelinde asker, polis ve sivilleri hedef alan kanlı eylemler yapmasıdır. Özelde ise Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde adı geçen terör örgütlerinin etkin olma çabaları, bu bölgede yaşayan insanların derinden etkilemektedir. Bu durum, doğal olarak insanların huzurunu ve aileleri tehdit etmektedir. Bu nedenle veliler, 'iyi vatandaş' yetiştirmeyi bölgeleri ve kendileri için huzuru sağlayacak önemli bir yol olarak görmektedir. Çünkü 'iyi vatandaş'lar yetiştirildiğinde illegal örgütlere katılımın da önüne geçileceğine inanılmaktadır. Nitekim Veli 2, 'iyi vatandaş' yetiştirmenin önemini detaylı olarak şu şekilde açıklamıştır:

İyi biri vatandaş yetiştirmek çok önemlidir. Bir ailenin, kişinin ve devletin bekası, huzuru açısından bence önemlidir. İyi bir vatandaş dediğim gibi iyi biri insan eğitiminden başlar. Kişinin kişiliği, güzel bir eğitimle tamamlandığı zaman o insan, hem hayat boyunca kendisine karşı olan görev ve sorumlulukları yerine getirir hem ailesine karşı olan görev ve sorumluluklarında başarılı olur hem de devletine karşı olan görev ve sorumluluklarını yerine getirir. Hiçbir zaman zarar vermez ve dolayısıyla dünyadaki düzeni aslında etkiler.

Veli 2, iyi bir vatandaş olarak yetişmenin, kişinin kendisinden başlayarak evrensel boyuta kadar uzanan geniş bir yelpazede katkıları olacağını düşünmektedir. Çünkü her bir özellik, birbirini etkileyen zincirin parçalarını oluşturmaktadır. Benzer şekilde Veli 7: "Geleceğimiz için, ülkemiz için, aile için, vatandaşlar için yani her şey önemlidir." diyerek 'iyi vatandaş' yetiştirmenin sağlayacağı yararların çok boyutluluğunu gözler önüne sermiştir. Buradan yola çıkarak iyi bir vatandaş yetiştirmenin aslında bir dünya vatandaşı yetiştirme manasına geldiğini söylemek mümkündür. Ayrıca iki veli grubu karşılaştırıldığında 'iyi vatandaş' yetiştirmenin önemi konusunda da benzer düşüncelere sahip oldukları tespit edilmiştir. Her iki veli grubu da 'iyi vatandaş' yetiştirmenin önemine değinirken, vatana ve millete sağlayacağı faydalara birey yetiştirme vurgusu yapmıştır.

Ailede 'İyi Vatandaş' Eğitimi

Çalışmanın ikinci temasını ailede 'iyi vatandaş' yetiştirme süreci oluşturmaktadır. Bu bölüm, 'iyi vatandaş' yetiştirmede ailenin sorumlulukları ve süreçte ebeveynlerin karşılaştıkları zorlukları içermektedir.

Ailelerin Sorumlulukları

'İyi vatandaş' yetiştirme sürecinin başladığı ilk kurum olan aileye çeşitli sorumluluklar düşmektedir. Velilerle yapılan tartışmada bazı sorumluluklar ön plana çıkmıştır. Sonuçlara göre, ailenin en önemli iki görevi; rol model olmak ve çocuklarına iyi davranışlar ve pozitif alışkanlıklar kazandırmaktır. Çünkü çocukların ilk rol modelleri, anne babalarıdır. Çocuklar, onların davranışlarını gözleyerek kendi davranışlarına şekil vermeye başlarlar. Nitekim ebeveynler de kendi tecrübelerine dayanarak model olmanın ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bunun yanında çocuklar, iyi davranışları ve iyi alışkanlıkları yine aile yaşamında kazanırlar. Bu iki sorumluluk birlikte düşünüldüğünde, ailelerin çocuklarına telkin ettiklerini model olarak kendilerinin de sergilemelerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü çocuklar, kendilerine öğretilenleri ailelerinde canlı olarak gördüklerinde kendi hayatlarına uyarlayabileceklerdir. Aksi durumda, öğretilenler pratik karşılığı olmayan durumlar olarak kalacaktır. Bu konuda Veli 4, 'iyi vatandaş' yetiştirmede ailenin sorumlulukları şu şekilde sıralamıştır:

Ailelerin sorumlulukları, çocuklarına evde sevgi göstermek, onlara saygı duymak ve saygıyı öğretmek, evde iyi iletişim sağlamak, yalandan, şiddetten ve küfürden sakınmaktır. Ayrıca çocuklara kendini eleştirebilme öğretilmeli, her konuda çocuğa yardımcı olunmalı, kötü alışkanlıklardan korumalıdır aileler çocuklarını.

Çocuğun aileden doğru davranışları görmesinin onun iyi bir vatandaş olarak yetişmesindeki rolüne vurgu yapan Veli 4, ailelerin henüz okul öncesinde çocuklarına hayatları boyunca kullanabilecekleri birçok kritik beceriyi kazandırabileceğini düşünmektedir.

Tablo 3: Ailenin Sorumlulukları

<i>Sorumluluklar</i>	<i>Frekans</i>
Rol model olmak	15
İyi davranışlar ve pozitif alışkanlıkları kazandırmak	12
Çocuklarla ilgilenmek	7
Doğru yolu göstermek	6
Eğitiminde yeni kapılar açmak	5
Yardım etmek	4
Sosyal yaşamı gözleyebilecekleri fırsatlar yaratmak	4
Çocukları sosyalleştirmek	3
Çocuklara saygı göstermek	3
Kötü arkadaşlardan ve davranışlardan korumak	3

Diğer yandan ailelerin model olma, değerleri ve pozitif alışkanlıkları kazandırmanın yanında ailelerin doğru yönlendirme, çocuklarına iyi bakma ve onları destekleme, kötü arkadaşlardan koruma, onlara fırsatlar sunma ve saygı duyma gibi sorumlulukları da bulunmaktadır. Burada dikkat çeken husus, ailelerin çocuklarıyla ilgilenmeleriyle 'iyi vatandaş' yetiştirme arasında kurdukları bağıdır. Bu bağa Veli 9, şu şekilde vurgu yapmaktadır: "Yani evde bir tartışma varsa orada görüyorsunuz. Kitap okuyorsanız bir bakıyorsunuz, bir bakıyorum kitap okuyor çocuklar. Yani ana temel şey, aileden başlıyor." Çocuğun bazı kritik davranışları ve

alışkanlıkları ailede kazandığını düşünen Veli 9, ailede olup bitenlerin çocukların davranışlarından anlaşılabilirliğini düşünmektedir. Benzer şekilde Veli 11 ve Veli 13 de ailede verilen eğitimin 'iyi vatandaş' yetiştirmede daha kritik bir öneme sahip olduğuna vurgu yapmışlardır. Görüldüğü gibi ailede kazandırılan davranışlar ve alışkanlıklar, çocukların 'iyi vatandaş' olarak yetişmelerinde kritik öneme sahiptir. Bu sonuçlar, ailede 'iyi vatandaş' eğitiminin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Ailelerin Karşılaştığı Zorlukları

'iyi vatandaş' yetiştirme konusunda kendi sorumluluklarının farkında olan aileler, süreçte birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu süreçte ailelerin en çok şikâyetçi olduğu sorun, öğrencilerin arkadaş çevresidir. Neredeyse velilerin tamamı, arkadaş çevresinin çocuklarının davranışlarını ve hayatını olumsuz şekilde nasıl etkilediğine vurgu yapmıştır. Nitekim Veli 11, ailenin önemi vurgu yaparken: "Öncelikle iyi yetiştirilmesi gerekli. Ailesinin iyi bir vatandaş olması onun da 'iyi vatandaş' olması anlamına gelmiyor. Arkadaşları da çok etkili, seçici olmasına özen gösterilmeli bence." diyerek ailelerin çocuklarının arkadaş seçimine de dikkat etmeleri gerektiğine, aksi takdirde iyi eğitim almış çocuğun da arkadaş çevresiyle yanlış davranışlar ve alışkanlıklar kazanacağı uyarısında bulunmaktadır.

Tablo 4: Ailelerin Karşılaştığı Zorluklar

Zorluklar	Frekans
Arkadaş çevresi	14
Tanıdık insanların kötü davranışları	7
Televizyon ve internet bağımlılığı	5
Sorumsuz aileler	5
Yozlaşma	1
Düşük okuma oranı	1

Diğer yandan arkadaş çevresinin dışında yakın çevredeki tanıdık insanların kötü davranışları, televizyon ve internet bağımlılığı, sorumsuz ve çocuklarıyla ilgilenmeyen diğer aileler, ebeveynlerin çocuklarını 'iyi vatandaş' olarak yetiştirmelerini etkileyen diğer önemli sorunlar olarak öne çıkmaktadır. Örneğin; teknolojik kaynaklanan sorunları arkadaş çevresi etkeninden daha fazla önemseyen Veli 4, etkilerini şöyle anlatmıştır: "Okul, çevre, teknoloji bizi çok etkiliyor, teknoloji konusunda şikâyetçiyim. Yani şu anda biliyorsunuz, internet bize faydalı olduğu kadar çok çok da zararlı. Çünkü çocuklar kolaylıkla istenmeyen yerlere girebiliyor." İnternetin uygun olmayan şekillerde kullanılmasından yakınan Veli 4, teknolojinin bazı olumsuz yönlerinin 'iyi vatandaş' yetiştirmede kendilerini zorladığından yakınmaktadır. Çünkü internete erişimin kolaylaştığı bir dönemde, çocukları korumak ve onları 'iyi vatandaş' olarak topluma kazandırmak güçleşmektedir. Bunun önüne geçmek için bilinçli internet kullanımı konusunda öğrencilerin daha fazla bilgilendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Son olarak 'iyi vatandaş'tan beklenen davranışlar konusunda olduğu gibi ailelerin karşılaştığı zorluklarda da her iki veli grubunun benzer sorunlara değindiği görülmüştür. Yani aileler, 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecinde en çok arkadaş çevresi, tanıdık insanların kötü davranışları ve teknolojik bağımlılıklar konusunda zorluklar yaşamaktadır.

Okullarda 'İyi Vatandaş' Eğitimi

Velilerle yapılan görüşmelerde ortaya çıkan üçüncü tema, okullarda 'iyi vatandaş' yetiştirme konusu olmuştur. Onlar, okulda 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecini yeterince bilmedikleri için en az bu konuda yorum yapmışlardır. Çünkü kendileri de ifade ettiği gibi onlar, okula yalnızca acil durumlarda gitmekte ve öğretmenlerle yeterince görüşme fırsatı bulamamaktadır. Bu da onların bu sürece yabancı kalmalarına neden olmaktadır. Buna rağmen onların üzerinde en çok konuştukları konu, 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecinde öğretmenlerin sorumlulukları olmuştur.

Öğretmenlerin Sorumlulukları

Veliler, okulda 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecini daha az bilmelerine rağmen gerek kendi tecrübelerinden gerekse zaman zaman öğretmenlerle görüşmelerinden yola çıkarak onların sorumlulukları hakkındaki beklentilerini açıklamışlardır. Onlara göre, öğretmenlerin öğrencilere adaleti öğretme ve onlara adil davranma, onların gelişim süreçlerini takip etme ve ailelerle iyi ilişkiler kurma gibi çeşitli sorumlulukları bulunmaktadır. Burada üzerinde durulan adalet konusu oldukça önemlidir. Çünkü öğretmenlerin öğrencilerine adil olmalarıyla onların iyi birer vatandaş yetişmeleri arasında doğrudan bir ilişki kurulmaktadır. Bunun yanında öğretmenin hem öğrencilere hem de ailelere olan ilgisi ve yaklaşımı, 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecinin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Tablo 5: Öğretmenlerin Sorumlulukları

Sorumluluklar	Frekans
Adaleti öğretmek ve uygulamak	8
Öğrencilerin gelişimini takip etmek	7
Ailelere rehberlik etmek	6
Öğrencilere rol model olmak	4
Güvenilir olmak	3
Bütün öğrencileri eşit şekilde desteklemek	2
Öğrencileri koşulsuz şekilde kabul etmek	1

Diğer yandan öğretmenlerden adil olması, öğrencilere ve ailelere rehberlik etmesinin yanı sıra güvenilir ve model olması, bütün öğrencileri koşulsuz kabul etmesi ve onları eşit şekilde desteklemesi de beklenmektedir. Ailenin sorumluluklarıyla ilgili bulgular yorumlanırken ele alındığı gibi burada da rol model olma sorumluluğu yine ön plana çıkmıştır. Nitekim Veli 2, kendilerine ve öğretmenlere düşen rol model olma sorumluluğunu birlikte değerlendirerek şu ifadeleri kullanmıştır:

Öğretmenler, kesinlikle iyi bir örnek olmalı. Kesinlikle canlı örnek olmalıyız hepimiz öğretmenler olarak, idareciler olarak, aile olarak. Hepimiz iyi bir vatandaşlık örneğini sergilemeliyiz bence söylemekten ziyade. Öğrenciler, öğretmenlerin işlerinde ne kadar dürüst olduklarını, işlerini ne kadar önemsediklerini canlı olarak görmeli ve onlar da aynısını örnek almalı, çocuk için bir rol olmalı.

Veli 2, rol model olma sorumluluğunu kendisinin, okul idaresinin ve öğretmenlerin ortak görevi olarak görmektedir. Bunun yanında öğrencilerin kendisine telkin edilen kuralların uygulandığını görmesinin onun 'iyi vatandaş' olarak yetişmesinde daha etkili olacağına dikkat çekmektedir.

Öte yandan yukarıda bahsedilen sorumluluklar içinde dikkat çeken diğer bir nokta ise velilerin sosyal adalet konusundaki beklentisidir. İfade edilen sorumluluklara dikkat edildiğinde adil olma, güvenilir olma, öğrencileri koşulsuz kabul etme ve eşit şekilde destekleme gibi noktaların gündeme getirildiği görülmektedir. Bu durum, ailelerin okullarda sosyal adalet konusunda gözlediği ve rahatsız olduğu durumlara işaret etmektedir.

Son olarak velilerle 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecinde kimin daha fazla sorumlu olduğu tartışılmıştır. İyi vatandaşın nitelikleri, davranışları ve ailelerin karşılaştığı sorunlar konusunda benzer fikirlere beyan eden veliler, 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecinde kimin daha fazla sorumlu olduğu konusunda farklı düşüncelere sahiptir. Velilerden 6'sı öğretmeni, 6'sı aileyi ve 4'ü hem aileyi hem de öğretmeni birlikte sorumlu görmektedir. Aileyi daha fazla sorumlu görenler, 'iyi vatandaş' yetiştirmede ailede edinilen tecrübenin kritik olduğunu ve bunun okulda alınan eğitimin başarıya ulaşmasında da etkili olduğunu düşünmektedir. Öğretmenin daha fazla sorumlu olduğunu düşünenler ise öğretmenlerin öğrenciler üzerinde daha etkili olduğunu ve doğruyu gösterme konusunda aktif olması gerektiğini dile getirmiştir. Son olarak hem aileye hem de öğretmenlere ortak sorumluluk yükleyenler ise süreçte öğretmenler ve ebeveynler ortak bir sorumluluğa sahip olduğuna vurgu yapmıştır. Yani rol model olma konusunda olduğu gibi sorumluluk boyutunda da hem ailelerin hem de öğretmenlerin sorumluluğu bulunmakta ve biri diğerinden daha az sorumlu olarak görülmemektedir. Bu sonuçlar, üç farklı düşünceye sahip velileri bir araya getirmenin ve herkesin kendi sorumluluğunu yerine getirmesini beklemenin zor olmadığını göstermektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada ortaokul öğrenci velilerinin 'iyi vatandaş' kavramı, ailede ve okulda 'iyi vatandaş' yetiştirme süreci hakkındaki algıları ve düşünceleri ortaya çıkarılmıştır. Birinci boyutta velilerin 'iyi vatandaş' kavramı hakkındaki düşünceleri ve algıları ele alınmıştır. Bu kapsamda 'iyi vatandaş'ın nitelikleri ve sergilemesi beklenen davranışlar ele alındığında veliler; kamu malını korumak, insanlara saygılı olmak ve doğayı korumak ve kurallara (kanunlara) uymak gibi ölçütleri ön plana çıkarılmıştır. Bu detaylı sonuçlara Dyneson, Gross & Nickel (1988); Prior (1999); Alazzi (2009); Ersoy (2012); Yeşilbursa (2015) ve Kızılay (2015) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaşılmıştır. İlgili çalışmalarda 'iyi vatandaş'ın toplum yararına olan özelliklerine dikkat çekilmiştir.

Öte yandan insanlara saygılı olmak, değerlerine sahip çıkmak ve askere gitmek, üzerinde durulan diğer önemli 'iyi vatandaş' nitelikleri arasında yer almıştır. Bu nitelikler ve davranışlara Pflieger & Weston (1953); Furman & Erdur (1999); Vajargah (2001); Soder (2003); Chiodo & Martin (2005); Martin (2008) ile Güven, Tertemiz ve Bulut (2009) tarafından yapılan çalışmalarda da yer verilmiştir. Görüldüğü gibi ulaşılan sonuçlar, hem dünyada hem de Türkiye'de yapılan diğer araştırmalarla büyük oranda benzerlik göstermektedir. Bu durum, farklı

ülkelerde ve kültürlerde yaşayan insanların 'iyi vatandaş' kavramına ilişkin benzer algılara sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Çalışma kapsamında 'iyi vatandaş' yetiştirmenin önemi ve gerekçeleri de araştırılmıştır. Öğrenci velilerine göre; 'iyi vatandaş' yetiştirmenin en önemli gerekçesi, terörizm ve kargaşaya imkân vermeyecek, ülkesine ve toplumuna yarar sağlayacak insanlar yetiştirmektir. Yani 'iyi vatandaş' olarak yetişen bir birey, toplumun faydasını ve huzurunu ön plana tutarak terörizmden ve kargaşadan uzak durduğu gibi onlarla da mücadele edebilecektir.

Ayrıca ailede 'iyi vatandaş' eğitimine dair sonuçlara ulaşılmıştır. Bu süreçte ebeveynlerin en önemli sorumluluklarının iyi bir rol model olmak ve iyi davranışları, alışkanlıkları kazandırmak ve kuralları çocuklarına öğretmek olduğu tespit edilmiştir. Ancak aileler, bu sorumluluklarını yerine getirirken çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Ebeveynler, bu süreçte en çok çocuklarının arkadaş çevresi, tanıdık insanların kötü davranışları, televizyon ve internet bağımlılığı önemli zorlukların geleceğin iyi vatandaşlarını yetiştirmede kendilerini olumsuz etkilediğine vurgu yapmıştır. Bu durumlar, ailenin verdiği eğitimin altını kazıyan ve etkisini yitirmesine neden olan unsurlar olarak öne çıkmıştır. Ailelerin yaşadıkları bu sorunlar, Ersoy (2012) tarafından çalışmada da tartışılmıştır. Ersoy, kadınların evde vatandaşlık bilinci geliştirmeye çalışan kadınların sosyal çevre ve yazılı ve görsel basın gibi faktörlerin etkisiyle karşılaştığı sorunları ortaya koymuştur.

Üçüncü boyutta okulda 'iyi vatandaş' yetiştirme süreci değerlendirilmiştir. Yapılan görüşmelerde öncelikle velilerin okulda 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecini iyi bilmedikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle okul süreci hakkında diğer konulara göre daha az yorum yapılmıştır. Ancak elde edilen veriler, öğrencilerin anne babalarının öğretmenlerden 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecinde öğrencilere adil davranma, öğrencilerin durumlarını takip etme ve ailelerle iyi ilişkiler kurma gibi çeşitli sorumlulukları yerine getirmelerini beklediklerini göstermiştir. Çünkü onlara göre bu sorumluluklar yerine getirildiğinde çocuklar iyi birer vatandaş olarak yetişecektir.

Öte yandan 'iyi vatandaş' yetiştirme konusunda kimin daha fazla sorumlu olduğu konusunda baskın ve ortak bir düşünce ortaya çıkmamıştır. Kimi veliler; öğretmenlerin, kimi veliler; ailenin daha sorumlu olduğunu düşünürken, kimi veliler ise hem ailenin hem öğretmenin süreçte ortak sorumluluğa sahip olduğuna dikkat çekmiştir. Bu sonuçların yanında ailelerin kendi sorumluluklarının yanında okul, aile ve öğretmen iş birliğinin öneminin farkında oldukları da tespit edilmiştir. Bu düşünce çeşitliliğine yapılan diğer çalışmalarda da rastlanmaktadır. Fry & O'Brien (2015), ülkenin gelecekte vatandaşlarını yetiştirmede öğretmenlerin önemli sorumlulukları olduğuna vurgu yaparken, Keleş ve Tonga (2014) tarafından yapılan çalışmaya katılan öğretmenler, 'iyi vatandaş' eğitiminde ailenin okuldan daha etkili bir fonksiyona sahip olduğunu dile getirmişlerdir. Bu durum, öğretmenler ve aileler arasında kurulacak iş birliğinin 'iyi vatandaş' yetiştirme sürecindeki önemini ortaya koyması açısından önemlidir. Nitekim Güven, Tertemiz ve Bulut (2009) yapılan

çalışmada benzer şekilde aile, çevre ve öğretmenin vatandaşlık bilincinin oluşmasının üç önemli faktörü etkisine yer verilmiştir.

Bu çalışmadaki sonuçlar, 'iyi vatandaş' kavramı ve onun özelliklerinin daha çok kamu yararıyla ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bunun yanında 'iyi vatandaş' yetiştirmek; ülkenin düzeni, güvenliği ve huzuru için gerekli olan önemli yatırımlardan biri olarak algılanmaktadır. Ayrıca aileler, öncelikle 'iyi vatandaş' yetiştirmede kendilerinin rol model olma ve çocuklarını en iyi şekilde yetiştirme sorumluluklarının farkındadır. Ancak aileden sonra okulda öğretmenlerin rehberliğinde gerçekleştirilecek eğitimin vatandaş eğitimindeki rolü de önemli rolü de üzerinde durulan önemli konular arasındadır. Ancak 'iyi vatandaş'ın yetiştirilmesinde kimin daha fazla sorumlu olduğu konusunda –tıpkı 'iyi vatandaş'ın tanımında olduğu gibi- net ve ortak düşüncede birleşilmemiştir. Bütün sonuçlar değerlendirildiğinde, geleceğin iyi vatandaşlarının yetiştirilmesinde öğretmen, aile ve okuldaki diğer bütün yöneticilerin iş birliği içinde çalışmasının önemi ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

ÖNERİLER

Sonuçlar bağlamında düşünüldüğünde bazı önerilerde bulunulabilir. Öncelikle vatandaşlık eğitimi üzerine yapılan araştırmalarda velilerin görüşleri ve algıları daha fazla araştırılmalıdır. Bunun yanında okul-aile iş birliğinin güçlü olduğu ve olmadığı okullardaki öğretmenlerin, ailelerin ve öğrencilerin vatandaşlık eğitimi konusundaki beklentilerini karşılaştıran çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar, vatandaş eğitiminin ilk durağı olan ailelerin hangi motivasyonlarla öğrencilerini okula gönderdiklerini anlamak için oldukça anlamlı sonuçlar sunacaktır. Belki bu sonuçlar, ('iyi') vatandaşlık eğitimi konusunda yaşanan kafa karışıklıklarını da gidermeye yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Alazzi, K. (2009). Youth perceptions and conceptions of citizenship: a study of Jordanian middle and high school students. *Journal of Social Studies Research*, 33, 2, 197-212.
- Baba, M. (2012). *İlköğretim öğrencilerine vatandaşlık bilinci kazandırmada kavram karikatürü kullanımının etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Chiodo, J. J., & Martin, L. A. (2005). What do students have to say about citizenship? An analysis of the concept of citizenship among secondary education students. *Journal of Social Studies Research*, 29(1), 23-31.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (first edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.) Thousand Oaks, USA: SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel Araştırma Yöntemleri (Beş yaklaşıma göre araştırma ve araştırma deseni)*. (3. Baskıdan çev. Bütün, M ve Demir, S. B.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Dyneson, T. L., Gross, R. E. & Nickel, J. A. (1988). An exploratory survey of Cufa member's opinions, and practices pertaining to citizenship education in the social studies, 1985-86. *The Citizenship Development Study Project*. Stanford: California.
- Ereş, F. (2015). Vatandaşlık eğitimi ve karakter eğitimi politikalarının değerlendirilmesine yönelik nitel bir çalışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(36), 120-136.
- Ersoy, A. F. (2012). Annelerin vatandaşlık algısı, çocuklarında vatandaşlık bilinci geliştirme uygulamaları ve karşılaştıkları sorunlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 2111-2124.
- European Commission/EACEA/Eurydice, (2017). *Citizenship Education at School in Europe-2017*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Furman, A., & Erdur, O. (1999). Are good citizens environmentalists?. *Human ecology*, 27(1), 181-188.
- Galston, W. A. (2001). Political knowledge, political engagement, and civic education. *Annual review of political science*, 4(1), 217-234.
- Güven, S. Tertemiz, N. ve Bulut, P. (2009). "Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimine yönelik öğretmen görüşleri". *I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongre Kitabı*, 1-3 Mayıs, Çanakkale.
- Holden, C. (2004). 'Heaven help the teachers! Parents' perspectives on the introduction of education for citizenship. *Educational Review*, 56(3), 247-258.
- Kahne, J. E., & Sporte, S. E. (2008). Developing citizens: The impact of civic learning opportunities on students' commitment to civic participation. *American Educational Research Journal*, 45(3), 738-766.
- Keleş, H., ve Tonga, D. (2014). Öğrencilerin Vatandaşlık Bilincini Etkileyen Faktörlere İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2).
- Kılınc, E., ve Dere, İ. (2013). Lise Öğrencilerinin 'iyi vatandaş' kavramı hakkındaki görüşleri. *J. Soc. Stud. Educ. Res.* 4(2): 103-124
- Kızılay, N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenim: Bana göre iyi vatandaş. *Turkish Studies (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı)*, 10(11). 987-1006.
- Martin, L. A. (2008). Elementary and secondary teacher education students' perspectives on citizenship. *Action in Teacher Education*, 30(3), 54-63.
- Mısırlı-Özsoy, A. (2010). *8th grade students' perceptions of civic issues and participation in electoral, political and civic activities*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, D. ve Elvan, Ö. (2014). Citizenship Preferences of Turkish Parents Regarding Their Children. *Online Journal of Peace Education and Social Justice. Volume 8, number 2*.
- Quisumbing, L. R. (2002). "Citizenship education for better world societies: A holistic approach". *8th UNESCO-APEID International Conference*. 29 November, Bangkok.
- Parker, W., & Jarolimek, J. (1984). Citizenship and the Critical Role of the Social Studies. *NCSS Bulletin No. 72*. Boulder, CO: SSEC Publications.
- Pflieger, E. F., & Weston, G. L. (1953). *Emotional Adjustment: A Key to Good Citizenship*. Wayne State University Press.

- Prior, W. (1999). What it Means to Be a "Good Citizen" in Australia: perceptions of teachers, students, and parents. *Theory & Research in Social Education*, 27(2), 215-247.
- Pykett, J. (2010). "Citizenship education and narratives of pedagogy". *Citizenship Studies*, 14(6), 621-635.
- Seidman, I. E. (2006). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences* (3rd ed.). New York: Teachers College Press.
- Soder, R. (2003). The good citizen and the common school. *Phi Delta Kappan*, 85(1), 37.
- Vajargah, K. F. (2001). *Required characteristics for good citizenship in Iranian society and consistency of Iranian school curricula with these characteristics*. Unpublished manuscript, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
- Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). Educating the "good" citizen: Political choices and pedagogical goals. *PS: Political science and politics*, 37(2), 241-247.
- Woods, P. (2006) *Successful writing for qualitative researchers*. London: Routledge.
- Yaşar, Ş., ve Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitime ilişkin bir durum çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(9), 1-23.
- Yeşilbursa, C. C. (2015). Turkish pre-service social studies teachers' perceptions of "Good" citizenship. *Educational Research and Reviews*, 10(5), 634-640. DOI:10.5897/ERR2014.2058